TCÚK Transformační centrum Ústeckého kraje

RRAÚK Regionální rozvojová agentura Ústeckého kraje

ECÚK Energetické centrum Ústeckého kraje

Umisťování obnovitelných zdrojů energie v Ústeckém kraji

Podklad pro Ústecký kraj pro účely veřejného projednání 8. aktualizace ZÚR Ústeckého kraje

[STRUČNÉ SHRNUTÍ]

25 / 1 / 2024

Spolufinancováno Evropskou unií

Ministerstvo životního prostředí

ústecký kraj

Zpracovatel:

Regionální rozvojová agentura Ústeckého kraje a.s.
Energetické centrum Ústeckého kraje a.s.

Autorský tým (RRA):

Ing. Markéta Hendrychová, Ph.D. / hendrychova@rra.cz
Mgr. Michal Porteš
Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.
Dipl.-Ing. Eva Němcová
Ing. arch. Jan Harciník
Mgr. Martina Hutárová
Mgr. Linda Kovářová, Ph.D.

Autorský tým (ECUK):

Mgr. David Matuška / matuska@ecuk.cz

TCÚK Transformační centrum Ústeckého kraje

Transformační centrum Ústeckého kraje je strategickým projektem Ústeckého kraje v rámci Plánu spravedlivé územní transformace.

RRAÚK Regionální rozvojová agentura Ústeckého kraje

Jeho čtvrtý pilíř – „Komplexní revitalizace území“ je realizován Regionální rozvojovou agenturou Ústeckého kraje.

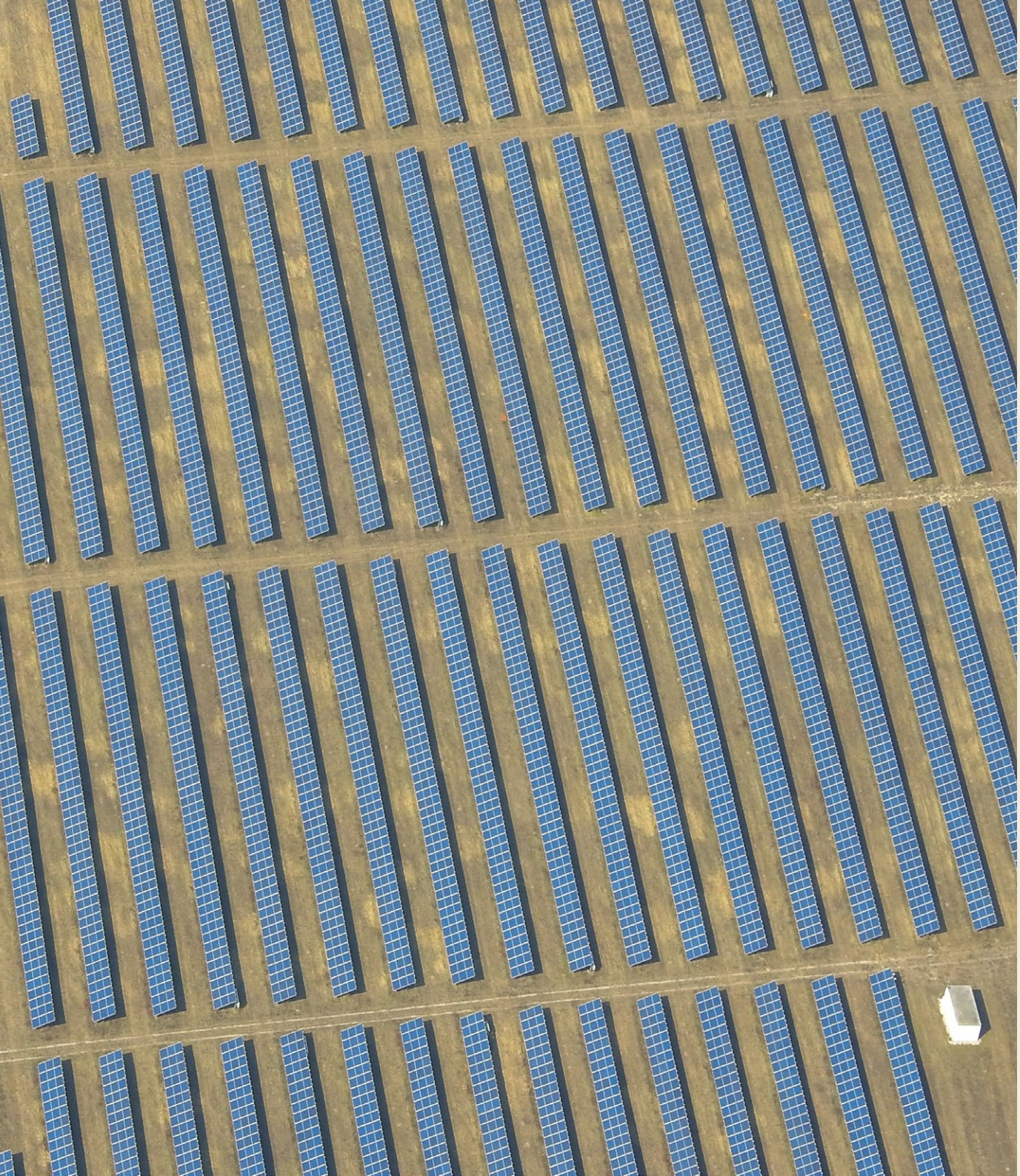
ECÚK Energetické centrum Ústeckého kraje

ECÚK snižuje energetickou náročnost všech objektů vlastněných Ústeckým krajem a zvyšuje podíl výroby energie z obnovitelných zdrojů. Své služby nabízí do území kraje, zejména pro veřejnou správu, obce a města.

Spolufinancováno Evropskou unií

Ministerstvo životního prostředí

ústecký kraj

STRUČNÉ SHRNUTÍ

Tento dokument vznikl

1. v návaznosti na mapování a analýzy mezioborového týmu TCÚK zabývajících se rozvojovými bariérami a potenciály v transformaci a budoucím rozvoji Ústeckého kraje;
2. na základě identifikované poptávky po odborné podpoře, krajské podpoře a koordinační podpoře samosprávám (především starostům menších obcí), na jejichž katastrech se objevují záměry na velkoplošné umisťování FVE;
3. v reakci na probíhající změny Zásad územního rozvoje (ZÚR) Ústeckého kraje (konkrétně zpracovávanou 8. aktualizaci a plánovanou 9. aktualizaci).

Tento dokument má Ústeckému kraji poskytnout informace důležité pro tvorbu strategie a postupů v rámci problematiky umisťování OZE, přičemž se zaměřuje především na aktuální téma záměrů na plošné umisťování fotovoltaických elektráren.

1. Rozmach obnovitelných zdrojů energie (OZE)

a. Co se chystá na celostátní úrovni

Závazek do roku 2050 na dekarbonizaci/ defosilizaci a k tomu připravené nezbytné kroky: vymezení ploch pro rozvoj výroben elektrické energie z OZE v Zásadách územního rozvoje Ústeckého kraje a následně v územních plánech obcí , akcelerační zóny, zrychlení povolovacích procesů, efektivní a rovnoměrné využití v ČR (odpovídající současnému uspořádání přenosové a distribuční soustavy elektrické energie).

Podle novely současně platného stavebního zákona č. 183/2006 Sb., ve spojení s novelou zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon) [tzv. LEX OZE I], účinné od 24. 1. 2023, jsou nově výrobny elektřiny z OZE veřejnou infrastrukturou zřizovanou ve veřejném zájmu. Přitom platí, že výrobny elektřiny z OZE o celkovém instalovaném elektrickém výkonu nad 1 MW jsou považovány za veřejně prospěšné a výrobny elektřiny z OZE o celkovém instalovaném elektrickém výkonu do 1 MW nejsou považovány za veřejně prospěšné, ledaže je jako veřejně prospěšné vymezí územní plán.

POZOR: Z výše uvedeného mimo jiné vyplývá, že kdekoli v současné době připouští územní plán umísťování veřejné technické infrastruktury (a to jak v zastavěném území, v zastavitelných plochách i v nezastavěném území, tedy ve volné krajině), de jure tím od ledna 2023 zcela automaticky připouští i umisťování výroben elektrické energie z obnovitelných zdrojů. Protože až do ledna 2023 nebyly výrobny elektrické energie z OZE součástí veřejné technické infrastruktury, prakticky žádný územní plán nepamatuje na to, aby umisťování výroben elektřiny z OZE na svém území explicitně usměrňoval.

Pokud tedy obec nechce připustit umisťování výroben elektřiny z OZE na svém území, musí pořídit změnu ÚP a jejich umísťování výslovně vyloučit, tedy explicitně uvést v nepřípustném využití, že je vyloučeno umisťování výroben elektřiny z OZE (nestačí pouze uvést, že nepřípustné je vše, co není uvedené v hlavním, přípustném a podmíněně přípustném využití).

V případě výroben elektřiny z OZE o celkovém instalovaném výkonu nad 1 MW (které jsou dle zákona LEX OZE I veřejným zájmem) však není možné územním plánem vyloučit jejich umísťování zcela plošně na celém území obce a vyloučení jejich umísťování musí být odůvodněno jiným veřejným

zájmem nadřazeným veřejnému zájmu na umisťování výroben elektřiny z OZE o celkovém instalovaném výkonu 1 MW a více.

Jako nejvhodnější se jeví prověřit a vymezit v územním plánu na území obce konkrétní plochy, kde je umisťování výroben elektřiny z OZE přípustné (typicky v zastavěném území či v zastavitelných plochách na střechách nadzemních staveb, v rámci ploch brownfields či v rámci výrobních areálů, v rámci areálů technické vybavenosti obce atp., případně i v některých vybraných plochách v krajině, ale pouze v těch, kde to nenaruší zájmy obce) a v ostatních plochách umisťování výroben elektřiny z OZE explicitně vyloučit. Zvlášť citlivě je nutné danou věc řešit v nezastavěném území (tedy mimo zastavěné území a zastavitelné plochy)!

Užitečný odkaz:
Zákon č. 19/2023 Sb. a Nařízení Rady (EU) 2022/2577:
https://mmr.gov.cz/getmedia/9f4064d1-a05f-4815-b721-e9bd7fb2d1f2/MMR_31948_2023_81-Zakon-19-2023-2023-04-26_1.pdf.aspx?ext=.pdf

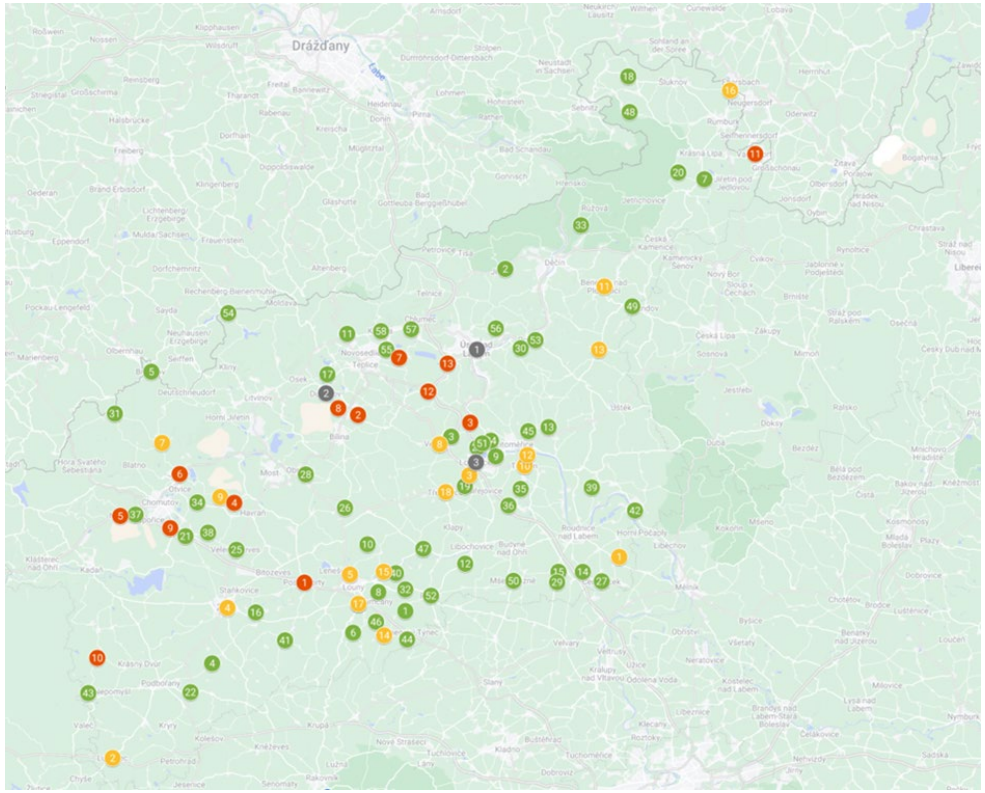

b. Co se chystá na krajské úrovni

Záměry FVE a připravovaná aktualizace Zásad územního rozvoje ÚK (ZÚR)

Transformační centrum Ústeckého kraje zpracovává souhrnné mapy s kumulací záměrů FVE. Nad rámec ploch vymezených v 8. aktualizaci ZÚR (příloha 1) zobrazují, zejména v Podkrušnohorské pánvi, také další připravované záměry. Nejvýznamnějším jsou uvažované plochy pro FVE v lomu ČSA a Vršany, které představují multikriteriální analýzy zpracované pro státní podnik Diamo (příloha 2). Pro lokalitu lomu ČSA byly již plochy schváleny vládou, pro lom Vršany se předpokládá projednání vládou v únoru 2024. Jedná se tedy o vysoce prioritní záměry. V Ústeckém kraji se zároveň připravují další již konkrétní menší projekty, kvůli kterým již došlo ke změnám územních plánů, probíhá proces EIA, chystá se stavební povolení či je evidována příprava projektové dokumentace. Při zpracování této vrstvy byl zapojen zejména Krajský úřad Ústeckého kraje (odbor ŽP), osloveny všechny obce v ÚK a další významní investoři (např. Sev.en, Česká Energie). Jejich rozsah a lokalizaci v ještě nefinální verzi prezentuje příloha 3. Prozatím reagovalo 26 % obcí v Ústeckém kraji, z nichž 13 obcí potvrdilo, že eviduje výstavbu FVE v krajině (červené), 18 na střechách (žluté), 58 neevidují žádné záměry (zelené) a 3 obce (šedé) nesouhlasili s poskytnutím informací (viz obr. 1).

V kumulativní mapě (příloha 3) nejsou zatím vymezeny akcelerační zóny, neboť ze strany MŽP ještě nebylo vymezení těchto ploch dokončeno. Bude doplněno v dalším, propracovanějším, dokumentu. Podle předběžných náhledů a debat se zpracovateli metodiky vymezování akceleračních zón, se jedná o značnou část území ÚK mimo lesy a ZCHÚ. Smyslem těchto map je vizualizace kumulativního efektu všech dostupných záměrů, které do velké míry limitují územní rozvoj obcí, ale i transformační potenciál posttěžebních lokalit. Ke zmírnění negativních dopadů je třeba koncepčního přístupu k rozvoji území i energetice, který by Ústecký kraj měl iniciovat.

Obr. 1. Evidence záměrů výstavby fotovoltaických elektráren.

2. S čím může být problém a co si jako kraj ohlídat

a. Shrnutí za RRA + ECUK

i. základní body - ochrana životního prostředí

— Zachování adekvátní prostorové diversity k plnění funkcí krajiny. Především se jedná o poměr zastavěné plochy OZE a zbylé plochy ve volné krajině. Z tohoto pohledu je nutné "ředit" rozsah OZE a napojovat prvky volné mimoprodukční krajiny k zachování krajinné prostupnosti a habitatové kvality pro volně žijící živočichy.

— Respektování specifik ploch výsypek a povrchových lomů ÚK jako center biodiversity v regionu a udržení jádrových oblastí jejich ochrany (opuštění idey zničené/přírodně bezcenné krajiny). Nutné znát detail krajiny, nelze stanovovat na úrovni ZÚR. Pomůže ideálně příkladová územní studie krajiny.

— Respektování lokálních již existujících biocenter se stabilizačními mimoprodukční biotopy (mokřady, poldry, liniová vegetace, meze aj) na plánovaných plochách. Nutné znát detail krajiny, nelze stanovovat na úrovni ZUR. Pomůže ideálně příkladová územní studie krajiny.

— Nastavení kvalitních kompenzačních opatření v území s plošnou instalací OZE a (Obvodové koridory podél OZE, funkční a plošně adekvátní ekotonová stanoviště pro migraci a využívání volně žijícími živočichy s prvky pro podporu biodiverzity) a jejich provazba na okolní biotu.) Pomůže ideálně příkladová územní studie krajiny.

— Koordinace celého konceptu OZE a jeho dopadů ve spolupráci s odborným dohledem na úrovni ŽP a ochrany přírody s detailní znalostí posttěžební krajiny v ÚK.

— Koordinace a odborná pomoc samosprávám s vymezením vůči OZE v územně plánovací dokumentaci s akcentem na limitaci OZE v přírodně cenných plochách

ii. základní body za ECUK

- Ppracovat s časovými horizonty v rámci územně plánovací dokumentace: do roku 2030 / do roku 2040 / do roku 2050 / po roce 2050 - posttěžební území je již stabilizované a možno využít poměrně libovolně (avšak vždy v souladu s územně plánovací dokumentací!)
- Edukace aktérů: cílem orientace klíčových aktérů (samospráv) v problematice a mít k dispozici pro klíčové aktéry (samosprávy) odbornou podporu (ECUK/RRA)
- Koordinace jednání obcí (s podporou kraje a/nebo pověřené organizace - př. ECUK, RRA) s investory OZE - jednání v širší skupině obcí a jednání s odbornou podporou (ECUK, RRA)
- Kompenzace za plochy OZE: chybí zákonná kompenzace - apel kraje na poslaneckou sněmovnu a senát / zvýšení rozpočtového určení daní za plochy OZE / kompenzace nestanovené zákonem (k tomuto jednání je vhodná podpora kraje), příklady: podíly na produkci (1MW = 15 mil Kč/rok), vyšší pachtovné (např. 10 Kč/m^2 + 0,5-1 Kč/MW), podpora do veřejného prostoru (zelené pásy, veřejné parky, rekreační plochy, občanské vybavení, veřejné osvětlení, místní komunikace,, podpora spolkové činnosti, atp.)

b. Shrnutí za aktéry v území

i. základní body za setkání se starosty

Velkoplošné záměry FVE, které se budou projednávat v rámci 8. a 9. aktualizace ZÚR ÚK jsou na správních územích dotčených obcí, ale pozemky nejsou v jejich vlastnictví. Vlastníkem jsou budoucí investoři (7en, DIAMO, resp. ČEZ), kteří v konečném důsledku obce k jednání de facto nepotřebují. Starostové jednotlivých obcí se cítí být zcela vynecháni z debat o velkoplošných záměrech FVE v posttěžebních lokalitách, které ale budou mít zásadní dopad na jejich územní rozvoj.

Obce vnímají paradox ve vývoji transformace, kdy se velkoplošná povrchová těžba uhlí plynule vyměňuje za velkoplošné fotovoltaické elektrárny, které v konečném důsledku územní rozvoj obcí limitují úplně stejně jako těžba, jen bez garantovaných kompenzací. Debatu o kompenzačních opatřeních by představitelé obcí rádi otevřeli, mají vlastní návrhy a chtějí je prodiskutovat, sjednotit a následně delegovat na vládní úroveň, potřebují mít ale podporu od kraje. Uvítali by také krajskou iniciativu pro společné jednání s investory.

3. Proč se má kraj zapojit

Koncepce územního rozvoje kraje

Rozsah ploch monofunkčního využití zásadně determinuje územní rozvoj kraje. Kraj z pohledu vlastní samosprávy by měl mít jednoznačný názor na rozvoj svého území. Ústecký kraj má mít jasnou, srozumitelnou a aktéry rozvoje sdílenou koncepci územního rozvoje kraje, která stanoví logický rámec a hlavní zásady a strukturu budoucího rozvoje území celého Ústeckého kraje. Koncepce rozvoje území je základním a nepostradatelným předpokladem udržitelného rozvoje každého území. Má-li být rozvoj území udržitelný, musí být koncepční. Schválením velkoplošných záměrů bez jasné celkové koncepce rozvoje území Ústeckého kraje a aktivního přispění Ústeckého kraje do debaty nechává podobu budoucího rozvoje dotčeného území pouze v rukou soukromých investorů a jejich parciálních (zpravidla ekonomicky motivovaných) zájmů. Umísťování takto plošně rozsáhlých a svými dopady zásadních záměrů do území bez jasné koncepce je ve vyspělé společnosti, k níž se Česká republika řadí, naprosto nepředstavitelné.

Energetická politika kraje

Kraj by měl mít jasnou představu o tom, jak se chce k přechodu k decentralizované energetice postavit. Mít plán jak chce OZE využívat na svých vlastních budovách a provozech. Zároveň i reflektovat v rámci Krajské energetické koncepce, jak v území pracovat s nově budovanou energetickou infrastrukturou a energeickými záměry. Deklarovat postoj kraje např. “OZE vítáme, ale za těchto podmínek….”.

Regionální význam

Dotčené území plánovaná pro umisťování OZE přesahují většinou správní území několika obcí a zásadně limituje jejich další územní rozvoj, rozsahem záměry přesahují lokální význam. Kraj by měl v tomto směru vystoupit jako koordinátor. Obce potřebují vystupovat jednotně a koordinovaně, zároveň potřebují mít v kraji metodickou a informační oporu.

Jednání s investory

Dochází k tomu, že investoři jednají s obcemi individuálně, což oslabuje jejich vyjednávací možnosti. Jednotnost vystupování vůči investorům a vůbec iniciace setkání mezi obcemi a investory by měla být v rukou kraje. Kraj je pro investory silnějším partnerem, kterého v celém procesu změny ZÚR potřebují. Jednotnost vystupování za kraj společně s obcemi zvýší jejich sílu při vyjednávacích procesech.

Transparentnost

Otevřená debata mezi obcemi, krajem a investory by pomohla i celkové transparentnosti procesu, který se zatím odehrává "za zavřenými dveřmi". Tím, že v celém procesu kraj aktivně nevystupuje s jednotným názorem a nekomunikuje v tomto směru s obcemi na svém území, nechává mimo jiné prostor k šíření dezinformací.

A co za to?

Ústecký kraj by mohl vystupovat jako nositel myšlenky "Díky za OZE, ale co za to?") Rozmach OZE se týká celého Česka, chybí debata o tom, že to s sebou kromě zelené energie nese i negativní dopady na územní rozvoj obcí, životní prostředí, prostupnost krajiny apod. Podmínky, které se nastavují z vládní úrovně (akcelerační zóny, LEX OZE apod), mj. usnadňují živelný rozvoj OZE, který je z důvodu sanování energetických kapacit nutný, ale napomáhá zkratkovitým řešením, jejichž dopady nepůjdou zpětně řešit. ÚK by mohl být nositelem myšlenky otevření debaty na celostátní úrovni nad kompenzačními opatřeními, případně regulací fyzické podoby OZE (zachování prostupnosti pro lidi a živočichy, kvalita veřejného prostoru, podoba oplocení, doprovodná infrastruktura - nabíječky na kola apod.), přípravy koncepčních studií, které by zohlednily řešené území ve své komplexnosti vč. jeho budoucího možného využití - důležité zejména pro regiony v transformaci.

4. Jak se může kraj zapojit?

a. Formálně

Zásady územního rozvoje jsou politikou kraje a jejich obsah musí být schválen zastupitelstvem kraje. S výjimkou záměrů celostátního nebo mezinárodního významu vymezených v Politice územního rozvoje ČR (resp. do budoucna v územním rozvojovém plánu), které musí zásady územního rozvoje z věcného hlediska převzít a zpřesnit na svém území, jsou všechny ostatní záměry vymezené v zásadách územního rozvoje výhradně v rukou politického rozhodnutí zastupitelstva kraje.

Samospráva kraje tedy na konci procesu pořízení rozhoduje o vydání zásad územního rozvoje, resp. jejich aktualizace, přičemž v průběhu celého procesu může k řešení zásad územního rozvoje, resp. jejich aktualizace a k vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj podávat připomínky a tím ovlivnit obsah řešení.

Obce dotčené řešením ZÚR, resp. řešením jejich aktualizace mohou k řešení zásad územního rozvoje, resp. jejich aktualizace a k vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj uplatňovat námitky, o jejichž rozhodnutí následně rozhoduje zastupitelstvo kraje. Je tak zcela na místě, aby kraj dostatečně informoval a edukoval dotčené obce o záměrech řešených v ZÚR, resp. jejich aktualizaci.

b. Neformálně

Kraj jako koordinátor rozvoje území

Kraj má mít jasnou, srozumitelnou a aktéry rozvoje sdílenou koncepci územního rozvoje kraje, která stanoví logický rámec a hlavní zásady a strukturu budoucího rozvoje území celého kraje. Koncepce rozvoje území je základním a nepostradatelným předpokladem udržitelného rozvoje každého území. Má-li být rozvoj území udržitelný, musí být koncepční

Rozčlenit území do logických celků

Například dle oblastí velkolomů/ucelených výsypek a koordinovat proces mezi obcemi. Svolat je, přednést představu za kraj, zjistit, jak se k celé věci obce staví. Výsledkem by měla být společně vydefinovaná představa pro jednání s investory, která bude jednotná.

Iniciovat jednání mezi obcemi a investory / investory a krajem

Může se jednat o neformální setkání, která mají přinést do území klid a informace. Zároveň poskytnou prostor pro vyjednávání o možných kompenzačních opatřeních.

Připravená stanoviska za kraj

Z pohledu energetiky, územního rozvoje a limitů krajiny. Vědět, co kraj chce a proč. stanovené energetické a krajinné plány. Než vzniknou, mít alespoň připravené základní východiska, vizi, cíle a teze(např. tento dokument).

Přispívat do debat na vládní úrovni

Například senátní a parlamentní podvýbor pro regiony v transformaci - přinášet informace z území a iniciovat debatu nad kompenzačními opatřeními. Dílčí iniciativy místních poslanců a senátorů už vznikají, bylo by dobré se za kraj sjednotit a přinášet podněty na vládní úroveň společně a koordinovaně.

Závěr

Připravovaná 8. aktualizace ZÚR umožní výstavbu FVE na rozloze 26,7 km^2 (odpovídá více než 10 jezerům Milada). Pozitiva, která rozvoj obnovitelných zdrojů přinese nepopíráme. Nicméně chceme upozornit na rizika, která s sebou monofunkční využití krajiny v tak velkém rozsahu může nést. Limitace územního rozvoje obcí, dopady na životní prostředí (mikroklima, oplocení, horší prostupnost pro lidi i pro živočichy, zábor půdy pro jiné využití) a omezení transformačního potenciálu posttěžebních lokalit jsou hlavní témata, která je třeba otevřít a řešit. Ústecký kraj by se měl zapojit jako jeden z hlavních aktérů, který debatu zprostředkuje a otevře. Jde o témata, která svým rozsahem překračují kompetence jednotlivých obcí. Koordinace kraje ve spolupráci s obcemi, může přinést do diskuse s investory jednotné argumenty a silnější vyjednávací pozici.

Navíc lze počítat s tím, že po 8. aktualizaci budou následovat další záměry na rozlehlé plochy s možností umístění FVE (v lomu Vršany a ČSA). Mimo velkoplošné záměry, které se iniciují ze strany MPO, se v kraji vyskytuje spoustu dílčích soukromých záměrů FVE, které TCÚK také mapuje se zapojením obcí.
To, jak bude nastaven přístup při 8. aktualizaci pravděpodobně ovlivní i další rozhodování o následujících energetických záměrech.
Za Transformační centrum Ústeckého kraje tedy doporučujeme intenzivnější spolupráci kraje s obcemi, resp. koncepční přístup k energetice a prospisu do území na úrovni kraje, nikoli jen jednotlivých katastrálních území (obcí), rozvinutí debat o systematických kompenzacích, zpracování územních studií zohledňující více detailně lokální specifika nejen z pohledu ochrany přírody, vlivu na klima, krajinný ráz, potřeb obyvatel, ale i jiné příležitosti v kraji procházejícího transformací.

Kumulace vybraných záměrů OZE

